

Моје сјећање на Други свјетски рат

Томо Лучић¹

Сјећање

УДК 316.6:159.953(497.15Жепче)Лучић Т.

COBISS.RS-ID 143180801

DOI 10.7251/TOP2511185L

Напомена уредништва: Свједочење из архиве Градског удружења бивших логораша Другог свјетског рата и њихових потомака Бања Лука објављујемо уз сагласност Добриле Кукољ, председнице Удружења

* * *

„Рођен сам 1. 3. 1931. године у селу Бистрица, општина Жепче, Срез Жепче. Мој отац Петар (1910) је живио у заједничком домаћинству са стрицем Душаном (1911), који је био службеник у Срезу Жепче. Моја мајка Алексић Босиљка рођена је у Брезовим Данама. Родитељи и стриц су живјели у заједничком домаћинству са бабом Лучић Василијом, удовом погинулог Лучић Саве Томом, бившег земљорадника из села Бистрице, Среза Жепачког, Бановине Дринске. Мој покојни дјед је био редов 2. чете 1. батаљона 1. пјешадијског пука 1. чете Добровољачке дивизије у Добруци, одликован (О.В.З.М) сребрном Карађорђевоом звездом са мачевима, по указу Министарства војске и морнарице Ађ. бр. 28833 од 22. 9. 1938 године. Пошто сам ја најстарији унук, дали су ми име Томо по покојном дједу.

Основну школу похађао сам у Жепчу. Рат ме је затекао у трећем разреду. Шестог априла учитељ Момчило Момчиловић је распустио мој разред, а мене и Илију Борбарића је задужио да сваке седмице идемо његовој госпоји да јој пљевимо башту. Ја и Илија смо били нај-

¹ Томо Лучић преминуо је у августу 2023. године

бољи ученици у разреду. Касније сам сазнао да је мој учитељ био члан усташке организације од 1934. године.

Нову кућу смо направили 1939. године и имали смо помоћне објекте. Од стоке смо имали два вола, четири краве буше и коња. Живјели смо у заједничком домаћинству, моји родитељи Перо и Босиљка, браћа Димитрије, Милан и сестре Милева и Мара, баба Васиља, стриц Душан и његова супруга Мара.

Моје село је било мјешовито, пола села су Хрвати, а пола Срби. Хрвати су одмах срдачно прихватили НДХ. Многи су одмах ступили у усташку војску. Добро се сјећам Бритвар Јозана (Јозо) који је долазио мојој кући за Божић, славу и ишао са оцем и стрицем у лов. Одмах је ступио у усташе. Много их је отишло на Источни фронт: Јурић Анто Антеља и многи други.

Сјећам се, стриц је одмах био отпуштен са посла из Среза. Након извјесног времена, оде стриц у Срез да прими плату. Усташе су га одмах затвориле. Када је то покојна баба сазнала, отишла је код шумара Стјепана Христића, који је становао у Кисељаку, који је удаљен од моје куће 1,5 километар. Моја баба је молила Стјепана шумара да он ургира да стрица пусте из затвора. Тада је Стјепан напао бабу и рекао јој да у њеној кући виси слика краља Петра. Баба му је рекла да то није истина, једино на зиду виси икона Светог Јована. Лугар је тада условио бабу да му да краву и одмах ће га пустити. Баба је дошла и пошто сам ја био најстарији унук, она ми је рекла: 'Сине, одвешћемо Пераву јуницу'. Ја сам узео тзв. приузу и одвели смо Пераву лугару. Након два сата стрица су пустили и он је дошао кући. Отац и стриц нису смјели спавати у кући, него су спавали у оближњој шуми, такозваној Косици, која је била удаљена 1 км од куће.

Била је недеља јуна мјесеца 1941. године. Кад смо вечерали, отац рече стрицу: 'Вечерас нећемо ићи'. Ми остали смо знали гдје неће ићи. Те вечери око 11 сати батерије се усијаше на прозоре и закуцаше на врата. Покојна баба отвори врата и усташе уђоше у кућу и дадоше рок од пет минута да изађемо и напустимо кућу. То је саопштио Анто Драгичевић који је био из села Ловница, он је био радник који је радио код бабиног брата Дабић Луке, који је био 'шкрибан' у Каменици. Када је Анто саопштио да напустимо кућу, баба је рекла: 'Немој, Анто, молим те'. Тада ју је Анто ударио кундаком у груди, баба је пала, ми смо дјеца легли по баби да је заштитимо. Усташе су нас истјерале из куће и узели кључ.

Онда су нас почели водити - спроводити на 'цесту' гдје су нас чекала запрежна кола. Кад су нас спроводили у Жепче, комшије Хрвати су стајали и обезбјеђивали да нико не би покушао побјећи. У Жепчу смо укрцани у 'Г' вагоне, стигли смо за 4 сата у Завидовиће и ту су нас затворили у школу.

Ту смо у школи били једну седмицу. Наше комшије, рођаци, доносили су нам храну, а усташе нису дозволиле да нам предају храну. Тада је завладала глад јер нисмо имали ни хране ни воде. Усташе су са часним сестрама давали по једну кашику пуре дневно по једном дјетету. Пошто сам ја био најстарији, ја сам ишао да примим пуру. Часна сестра питала је: 'Колико вас има?' Када сам ја рекао колико нас има, часна сестра ми је ударила шамар по лијевом уву. Тада ми је пукла бубна опна у уху, и крв је почела да цури низ лице. Када ми је ударила шамар опсовала ми је мајку српску.

Не сјећам се колико смо дана били затворени у школи. Једног дана у рану зору око 3 или 4 сата проведени смо на жељезничку станицу у Завидовићу. Одавде су нас транспортовали за Босански Брод, у који смо стигли око 15 часова. Када смо стигли у Брод, онда су нас почели спроводити преко моста ријеке Саве, који је био оштећен, преко греда су биле паране даске. Киша нас је пратила, били смо окупани, покисли, као што се каже, као мишеви.

Када смо прешли у Славонски Брод и кретали се улицом, из кућа су нас гађали цјепаницама и псовали нам српску мајку и викали: 'Побијте говна и баците их у Саву!'. На кућама су биле исписане пароле 'Живио Анте Павелић и НДХ'.

Када смо стигли на жељезничку станицу, мокри, гладни, укрцани смо у 'Г' вагоне, врата су затворили, ту смо имали проблема, било је загушљиво, нисмо имали хране, воде, ни санитарних услова.

Путовали смо цијелу ноћ до логора у Славонској Пожеги. Логор је био смјештен у бараке - хангаре бивше југословенске краљевине. Логор је био ограђен бодљикавом жицом која је била висока 2 метра. Уз жицу, на сваком ћошку биле су подигнуте стражаре.

Прије него смо били смјештени у бараке, цијели дан смо задржани пред бараком у којој су тражили дукате и осталу вриједну робу која је била ушивана у ревере капута. Прије одузимања вриједних ствари питали су оца да ли хоће примити римокатоличку вјеру. Отац је рекао да неће ни он, нити дјеца као и цијела породица. Тада су тукли до смрти моје родитеље, а усташке жене су тукле бабу, мајку и стрину.

Добро се сјећам Тодора Веселиновића коме су нашли значку округлу од метала на којој је био краљ Петар II Карађорђевић. Он је морао ту значку сажвакати и прогутати пјевајући пјесму 'Краљу Перо ала си надрљо'.

Послије тог прегледа одвели су нас у бараке - хангаре које су биле бетониране, нису имале патос. У бараци смо лежали поред зида с обје стране. Лежали смо на слами, није било ћебади нити јастука. Слама је била пуна измета - фекалија, јер смо сви имали пролив. За јело смо добијали чорбу од кукурузног брашна без соли и масноће. Хљеб нисмо имали уопште, глад смо трпили, наш лични изглед је био као костур.

Пошто ми је додијала глад, купио сам огуљине краставаца и воћа које су сељаци остављали у хладовини када су се враћали са пијаце. Када они оду ми смо ту огуљину са штапићима примицали и јели. Када су сељаци Хрвати примијетили да ми ту огуљину користимо - једемо пребацивали су је преко цесте.

Сваки дан су нас изгонили из бараке да купимо ситне каменчиће, да их носимо у рукама на једну гомилицу. То смо радили када је била висока температура у времену од 12 до 15 сати. То смо радили кад је киша падала, или ако је било невријеме (киша и град), тада су нас истјеривали из барака да покиснемо.

Остао ми је један стравичан приказ када смо купили каменчиће. Један мали усташа, који је био дијете, имао је 10 година, носио је усташку униформу са пиштољем око појаса. Позвао је попа проту и почупао му сиједу браду. Када је почупао браду, онда му је пуцао из пиштоља у главу и убио га. Тај злочиначки приказ ми смо морали проматрати.

Моје ухо је стално цурило, стално је цурио гној и сукрвица низ лице, нисам имао вату да ставим у ухо. Мушице су стално нападале, било ме је страх да се уцрва. Једно јутро је дошла болничарка и питала има ли неко болестан и ја сам се јавио једини из бараке. Болничарка је рекла да ће доћи касније по мене (у логор је дошао међународни Црвени крст). Она је дошла по мене око 14 сати и одвела ме у бараку код љекара. Тамо сам затекао три љекара у бијелим мантилима са усташким капама на којима је био амблем 'У'. Питали су ме шта ме боли, ја сам одговорио ухо (нисам им смио рећи да ме је ударила часна сестра). Када сам сјео на столицу, тада је један усташа стао иза мојих леђа и ухватио ме за косу и заврнуо главу позади, а

други ми је усташа ставио 'кољачку каму' на врат, а трећи усташа је стао испред мене и рекао: 'Када ја рекнем три да је глава одсјечена'. Усташа поче бројати: 'Један, два'. Када је рекао 'два', ја сам стравично крикнуо, а усташа који је стајао позади и држао ми главу заврнуту, подигао ме са столице, ударио ногом у леђа и ја сам се дочекао на зид. Усташе су се смијале грохотом. Врата су била отворена, ја сам ишао ходником бојећи се да ће ми у том моменту пуцати у леђа. Дошао сам у бараку плачући.

Од великог страха био сам занијемно, нисам уопште говорио један мјесец.

Логор је био препун, крцат. Мислим на вријеме послје прегледа Црвеног крста о стању логораша у логору. Једног јутра рекоше нам да изађемо из барака и да се постројимо. Тада је колона кренула према граду - жељезничкој станици. Када смо дошли на жељезничку станицу, једна композиција је већ била укрцана и воз је кренуо. Нама је било жао што ми нисмо у тој композицији. Касније смо сазнали да је та колона кренула према Јасеновцу и да су сви побијени на 'скели' и побацани у Саву.

Ми смо такође укрцани у 'Г' вагоне, путовали смо око дан без хране, воде и санитарних услова. Нисмо знали гдје идемо. Воз је стигао отприлике око 16 часова. Усташе отворише врата и повикаше да излазимо ван. Повели су нас напријед, гдје је стајао путнички воз у који смо ушли. Кад смо ушли у воз, то мјесто је било Земунски Усјек. Када смо ушли у воз, усташе су нам дали канте од 5 литара у којима је чај. Ми нисмо смјели пити чај, јер смо једни другима давали знак очима - мимиком да не пијемо чај.

Путнички воз је стигао на одредиште у Земун. Када је стигао на жељезничку станицу, тада су усташе изашле из воза. Пред станицом су били постројени Недићеви војници. Усташе су предале списак нас који смо били у возу Недићевим јединицама. Тада су недићевци ушли у воз са узвицима: 'Здраво, браћо Срби!'. Питали су нас шта нам је то у тим кантама. Ми смо одговорили чај. Они су нам рекли да тај чај проспемо кроз прозор. Рекли су: 'У Србији вас чека бели хлеб и млеко'. Воз је кренуо према Београду. Недићеви војници - наши пратиоци су нам рекли да усташама говоримо погрдне ријечи. Ми нисмо хтјели ништа говорити усташама, једноставно смо ћутали.

Воз је стигао у Београд - Топчидер. Ту су биле прихватне бараке за протјеране Србе из НДХ. Тада су у воз ушли љекари и болничари

ри, болесне су прегледали и дали нам упутство, пошто смо исцрпљени, да мало једемо бијелог хљеба и млијека, да ће нам храну давати свака два сата, те су нам давали млијеко и бијели хљеб. Композиција - воз је кренуо за Смедеревску Паланку. У возу су сваких два сата давали храну.

Када смо стигли у Смедеревску Паланку били смо смјештени у школу - гимназију. Ту смо имали добар смјештај - сламарице, ћебад, јастуке. Имали смо љекарску његу.

У Паланци смо задржани један мјесец дана уз љекарску његу. Када смо се добро опоравили, тада су нас упутили у села, гдје смо остали до завршетка Другог свјетског рата².

Томо Лучић са Добрилом Кукољ, фотографија из архиве Градског удружења бивших логораша Другог свјетског рата и њихових потомака Бања Лука

The Testimony of Tomo Lučić

Tomo Lučić, from the village Bistrica near Žepče testifies about the situation in Žepče under Independent State of Croatia. He stayed in concentration camp Slavonska Požega and after that in a Serbian village Smederevska Palanka.

² Збирка ЈУСП Доња Градина, рег. 1/24, фасц. 1, док. 4